

HANDEL
EERSTE GRAAD
EERSTE LEERJAAR-KEUZEGEDEELTE
TWEEDE LEERJAAR-BASISOPTIE

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VVKSO – BRUSSEL D/2011/7841/032
(vervangt het leerplan D/2003/0279/076 vanaf 1 september 2011)

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Algemene Inhoud

LESSENTABELLEN.....	3
KEUZEGEDEELTE.....	4
BASISOPTIE.....	21

LESSENTABELLEN

Zie website VVKSO bij lessentabellen.

HANDEL
EERSTE GRAAD
EERSTE LEERJAAR-KEUZEGEDEELTE

Inhoud

1	Visie op het leerplan.....	7
1.1	Beginsituatie.....	7
1.2	Vorming vertrekend van een christelijk mensbeeld.....	7
1.3	Algemene doelstellingen	7
1.4	Leren leren in de eerste graad	8
2	Leerplandoelstellingen	11
3	Algemeen pedagogisch-didactische wenken	12
3.1	Hoe het leerplan in de klas realiseren?.....	12
3.2	Evaluatie als deel van het leerproces	18
4	Minimale materiële vereisten.....	19
5	Bibliografie	19
5.1	Nuttige adressen	19
5.2	Nuttige internetlinks.....	20

1 Visie op het leerplan

1.1 Beginsituatie

Er wordt geen specifieke voorkennis verwacht. Het keuzegedeelte Handel geeft de leerlingen de mogelijkheid tot een eerste kennismaking met een aantal typische begrippen en vaardigheden die betrekking hebben op het complexe gebeuren van het dagelijks economisch leven. Via het vak Wereldoriëntatie in het basisonderwijs hebben zij reeds een eerste contact gehad met een aantal aspecten van dit gebeuren.

Dit leerplan is bedoeld voor het keuzegedeelte van het eerste leerjaar van de eerste graad. Deze graad is per definitie oriënterend. De nadruk ligt op de vakken van de basisvorming. Het keuzegedeelte Handel heeft een verkennende functie maar is geen voorwaarde voor het volgen van de basisoptie 'Handel'. In eerste instantie dient de aandacht te gaan naar het ontwikkelen van vaardigheden en attitudes. Bij de kennisverwerving dient de klemtoon eerder te liggen op het kunnen (toepassen, begrijpen, verwoorden ...) dan op louter reproductieve kennis.

1.2 Vorming vertrekend van een christelijk mensbeeld

Ons onderwijs streeft de vorming van de totale mens na waarbij het christelijk mensbeeld centraal staat. Onderstaande waarden zijn dan ook steeds na te streven:

- respect voor de medemens;
- solidariteit;
- zorg voor milieu en leven;
- vanuit het eigen geloof respectvol omgaan met anders gelovigen en niet-gelovigen;
- vanuit de eigen spiritualiteit omgaan met ethische problemen;
- respectvol omgaan met het eigen lichaam (seksualiteit, gezondheid, sport ...).

1.3 Algemene doelstellingen

Met het vak Handel in dit keuzegedeelte willen wij de leerlingen:

- 1 laten ervaren dat zij dagelijks in contact komen met verschillende vormen van handel;
- 2 interesse bijbrengen voor de wereld van de handel;
- 3 helpen zich kritisch op te stellen tegenover verschillende aspecten van handel;
- 4 begeleiden bij het maken van een verantwoorde studiekeuze wat betreft de basisopties in het tweede leerjaar van de eerste graad;
- 5 aandacht bijbrengen voor orde, nauwkeurigheid en correct taalgebruik en hen stimuleren zich die attitudes eigen te maken.

1.4 Leren leren in de eerste graad

Welk leren willen we realiseren in de eerste graad? Vanuit de basisschool zijn leerlingen vertrouwd met vormen van begeleid zelfstandig leren en interactief werken. Willen we de eerste graad in zijn brugfunctie versterken, dan verdienen het uitbouwen van een krachtige leeromgeving en het ontwikkelen van een aangepaste didactiek de aandacht.

Actief leren

Leren omvat verschillende domeinen, m.n.: het inzichtelijke, het cognitieve, het affectieve, het metacognitieve en het (psycho)motorische.

In de eerste graad worden deze domeinen het best zo benaderd dat de leerling er op een actieve manier mee aan de slag kan en er zo inzicht in verwerft. Volgende elementen zullen dus aan bod komen:

- leren vanuit contexten;
- cognitieve verwerkingsstrategieën, studietechnieken en informatieverwerking;
- de affectieve component: de leerling motiveren en zelfmotivatie aanmoedigen;
- methodes en technieken bij het metacognitief denken;
- psychomotorische processen: handelend denken - denkend handelen.

Verantwoordelijkheid voor het leren stimuleren

Door de juiste keuze van werkvormen, omkadering en begeleiding kan de motivatie van de leerlingen verhoogd worden en krijgt de leerling meer verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces. De leraar wordt dan, behalve vakdeskundige, ook coach. Het zoveel mogelijk opnemen van verantwoordelijkheid voor het eigen leren is een leerproces op zich. Leerlingen kunnen erin begeleid worden door studiewijzers en -planners, instrumenten voor zelfevaluatie, stappenplannen (of handelingsstrategieën).

Leren krijgt een sociale dimensie

In groep werken kan leren bevorderen. Coöperatief leren werkt stimulerend en motiverend. Hoog leerrendement wordt overigens behaald als een leerling iets uitlegt aan anderen waardoor ook de taalvaardigheid wordt geoefend. Bovendien verwerven leerlingen sociale en emotionele vaardigheden die veel verder kunnen gaan dan de eindtermen sociale vaardigheden voor de eerste graad. "Intercultureel Onderwijs" of het leren omgaan met diversiteit wordt in deze visie niet opgevat als een apart leergebied, leerthema of les.

In het keuzegedeelte Handel kunnen de leerdoelstellingen via één of meerdere projecten gerealiseerd worden.

Aandacht voor het affectieve domein van leren

De houding, de deskundigheid, de interactie en de persoonlijkheid van de leraar kunnen in de eerste graad net als in de basisschool de motivatie en dus de studieresultaten van de jonge leerling positief beïnvloeden. Ook het algemene welbevinden in de les, klas en school verhogen het effect op de betrokkenen. Een zorgbegeleiding (sociaal en emotioneel) verdient in de eerste graad bijzondere aandacht. Het in dialoog gaan met leerlingen, duidelijke structuur en grenzen aangeven en de leerlingen ook kunnen aanspreken op hun totale persoonlijkheid, zijn onontbeerlijke kwaliteiten van elke leraar, maar zeker ook van een leraar in de eerste graad.

Succesbeleving en structuur staan in de lessen van de eerste graad voorop en kenmerken de pedagogische aanpak. Het bewaken van de studiedruk en de realisatie van de leerplannen is voor de school een aandachtspunt.

Aandacht voor het metacognitieve domein

De leerling leert stilaan zichzelf kennen. Niet alleen op het lichamelijke, psychische of emotionele vlak exploreert hij zichzelf maar ook wat de studiestijl, studie-inzet, studiemethode aangaat. In de eerste graad is het mogelijk om hiervoor eenvoudige begeleidingstechnieken te ontwikkelen en toe te passen. De leerling zet onder begeleiding stappen in de richting van zelfreflectie, alleen of bij het werken in groep.

Door systematisch te leren uit fouten bij het verbeteren van opdrachten, toetsen en proefwerken, wordt de leerling aangezet tot zelfreflectie en zelfevaluatie. Ook voor de begeleiding bij het interpreteren en analyseren van resultaten en rapportering bestaan er modellen en strategieën. Om te komen tot (begeleid) zelfstandig leren is die stap in het leerproces onontbeerlijk.

Belangrijke items voor het uitwerken van een leerkrachtige omgeving

Taalbeleid: aandacht voor instructietaal en lesstructuur

Omdat taalbeleid voor de hele school van belang is, wordt iedere leraar, opvoeder ... erbij betrokken. Iedereen ervaart dat werken aan een taalbeleid de onderwijskwaliteit verhoogt en dat meer leerlingen daardoor het schoolcurriculum kunnen halen.

Vooraf wanneer de taalvaardigheid van de leerlingen binnen een klas (les) uiteenloopt, is er behoefte aan een 'taalgerichte vakdidactiek'. Taal en denken over het vak zijn nauw met elkaar verbonden. Zijn alle 'vaklessen' echter taalgericht genoeg?

Intensief werken aan taal, ook in niet-taallessen kan via taalgericht vakonderwijs. Met taalgericht vakonderwijs kiest de school voor een visie op ondersteuning en ontwikkeling van de taalvaardigheid van de leerlingen in functie van leren. Essentieel hierbij is dat de leerling centraal staat want bij taalgericht vakonderwijs gaat het over goed onderwijs op maat van elke leerling.

Taalgericht vakonderwijs staat voor een didactiek die gebruik maakt van het feit dat taal een belangrijke rol speelt bij het leren. Uitgangspunt is dat taal, leren en denken onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Taalgericht vakonderwijs zoekt naar mogelijkheden om leren en taal aandacht te geven in de vaklessen. De vakinhoud staat voorop, en daarover praat en schrijf je met elkaar in vaktaal. Aandacht voor taal betekent dan dubbele winst.

Taalgericht vakonderwijs is te omschrijven als contextrijk onderwijs, vol interactie en met taalsteun. De begrippen context en interactie zijn niet specifiek voor taalgericht vakonderwijs. Alle leraren werken met contexten en samenwerkend leren levert veel zinvolle interactie. Voor vaktaalleren is aandacht voor beide echter onmisbaar. Door de leerlingen daarbij op verschillende manieren taalsteun te geven, is het leerproces te optimaliseren.

Als we 'goed' onderwijs willen voor allen, dan is er aandacht voor (school)taal. Dat veronderstelt standaardtaal gebruiken, de juiste vaktermen toepassen (vaktaal), in de gepaste taal over de leerstof en het vak kunnen praten ... In de lessen, bij taken en opdrachten komt daarbij ook de aandacht voor een heldere instructietaal.

In de eerste graad betekent dit dat de school een werking opzet om de schoolse taalvaardigheid te verhogen, om de slaagkansen en de kwaliteit van het onderwijs te garanderen. In concreto gaat het over de volgende vakoverstijgende thema's uit de instructietaalproblematiek:

- een duidelijke en transparante lesstructuur;
- een duidelijke en heldere instructietaal in lessen, opdrachten, toetsen en proefwerken;
- taalvaardigheidsondersteunend onderwijzen via actieve werkvormen en aandacht voor het gebruik van teksten in de les;
- duidelijke begripsverklaring en expliciteren van schooltaalwoorden;
- aanschouwelijk werken met authentiek materiaal;
- activering van de voorkennis van de leerling;
- instrumenten om de beginsituatie voor taalvaardigheid te kunnen vaststellen;
- maatregelen voor leerlingen met leerstoornissen als dyslexie ....

Aangepaste werkvormen

In de basisschool werken leerlingen vaak met hoeken- en contractwerk en andere vormen van activerend of begeleid zelfstandig leren. Ook in het secundair onderwijs kunnen leerlingen er baat bij vinden om op deze wijze te leren. Pedagogisch-didactisch vertaalt zich dat in aangepaste werkvormen. Immers, als we een krachtige leeromgeving willen scheppen met aandacht voor de verschillen tussen leerlingen, moeten we leerlingen de kans geven actief aan het leren deel te nemen. Variatie in de werkvormen motiveert de leerling.

Integratie van informatie- en communicatietechnologie in alle leervakken en domeinen

Sinds 2009 is het vernieuwde raamplan ICT in gebruik. ICT heeft echter ook een didactische meerwaarde voor de andere vakken. Het versterkt de leeromgeving waarin het vak wordt aangeboden. Een uitgebouwde elektronische leeromgeving kan werkvormen voor begeleid zelfstandig leren, interactief leren of leren in een open leercentrum versterken.

2 Leerplandoelstellingen

Bij de realisatie van deze leerplandoelstellingen wordt ernaar gestreefd om zoveel mogelijk doelstellingen van het raamplan ICT van de eerste graad A-stroom aan bod te laten komen.

Het gebruik van ICT is een belangrijke bron van motivatie voor de leerlingen.

Het verdient aanbeveling dat de leerlingen in alle lesuren de beschikking hebben over een voldoende aantal pc's, snelle internetverbinding en projectiemogelijkheden.

- Met eigen woorden uitleggen waarom orde, nauwkeurigheid en correcte taal van belang zijn voor wie werkt in de administratie en de handel.
- Aantonen dat de mens voortdurend geconfronteerd wordt met behoeften.
- Met enkele voorbeelden en in grote lijnen uitleggen hoe de mensen vroeger probeerden in hun behoeften te voorzien en wat de grote verschillen zijn met vandaag.
- Het nut en de noodzaak van handel in de geïndustrialiseerde wereld aantonen.
- Een eenvoudige definitie van handel geven en met voorbeelden illustreren.
- Beknopt de evolutie van de handel, in de loop der eeuwen, aantonen.
- Uitleggen wat het verband is tussen maatschappijorganisatie (ontwikkelingslanden, geïndustrialiseerde landen) en handel.
- Het verband leggen tussen handel en een aantal andere aspecten van de moderne samenleving zoals communicatie- en informatietechnologie, energie, ecologie, nieuwe technologieën.
- Een aantal mogelijkheden opsommen om aan bepaalde behoeften te voldoen en die mogelijkheden evalueren.
- Een kritische houding leren aannemen tegenover de reclameboodschappen vanuit de handelswereld.
- Reclameboodschappen in diverse media en kanalen kritisch bespreken.
- Persoonlijke criteria opnoemen waaraan een goede aankoop moet voldoen.
- De belangen van koper en verkoper met elkaar vergelijken.
- Tenminste één voorbeeld geven van een georganiseerde belangenvereniging ter bescherming van de consument.
- Een aantal courante betalingsmogelijkheden herkennen, opsommen en hanteren en de voor- en nadelen ervan uitleggen.
- Een aantal aankoopbewijzen (kasticket, factuur) opnoemen, herkennen, begrijpen, lezen en narekenen.
- Een aantal betalingsbewijzen herkennen, opnoemen, begrijpen en lezen.
- Het belang van schriftelijke bewijsstukken in verband met betalingen aantonen.
- Een aantal voorbeelden opsommen waaruit blijkt hoe de goederen bij de klant terechtkomen.

3 Algemeen pedagogisch-didactische wenken

3.1 Hoe het leerplan in de klas realiseren?

Leerlingen beseffen niet altijd dat ze vrijwel dagelijks in contact komen met handel. Het is van belang hen dat besef bij te brengen. We doen dat aan de hand van thema's. Verschillende handelsverrichtingen, die binnen de eigen levenssfeer van de leerlingen liggen, kunnen daarin aan bod komen. Voorbeelden: zakgeld (o.m. sparen, opmaken van een budgetplanning ...), het kopen van kleding, tijdschriften, cadeaus, cd's, reizen en ontspanning, wonen ....

In het keuzegedeelte Handel bekijken we handel vanuit het oogpunt van de consument.

Hieronder staan twee voorbeelden van een thematische uitwerking volgens het technisch proces. Deze thema's zijn niet verplicht. De leraar kan zelf andere voorbeelden op een gelijkaardige manier uitwerken.

Het is niet nodig dat in één thema alle doelstellingen en leerinhouden van het leerplan aan de orde komen. Wel moet het hele leerplan afgewerkt worden in de loop van het schooljaar.

Een leerplandoelstelling kan wel omgezet worden in verschillende lesdoelstellingen. Ook bijkomende/nieuwe (les)doelstellingen kunnen binnen een bepaald thema aan bod komen.

Scholen die het keuzegedeelte aanbieden voor 2 uur/week, kunnen zeker vier thema's behandelen. Waar men 4 uur per week aan dit keuzegedeelte besteedt, zal men logischerwijze meer thema's kunnen aanbieden.

Voorbeeld 1: Kleding kopen

Het thema 'kopen': vertrekkende vanuit een reële koopbehoefte van een kledingstuk.

Op deze wijze brengen we de basisbegrippen en -principes van het aankopen aan.

Laat de leerlingen in kleine groepjes beschrijven waar ze moeten aan denken en welke stappen ze moeten zetten wanneer ze een kledingstuk willen gaan kopen. In een klassengesprek kan men dan alle gegevens verzamelen. Denk onder meer aan volgende vragen: wat wil ik kopen? Wat mag het kosten?

Aan welke eisen moet het voldoen? Waar kan ik het kopen? Hoe krijg ik informatie? Op basis waarvan kies ik een verkooppunt? Hoe betalen?

Daarna kunnen de vragen geordend worden naar analogie met de 5 stappen van het technisch proces uit het vak TV Techniek.

Stappen zoals bij het technisch proces in het vak TV techniek

1 Omschrijving van de behoeften: Waarom wil ik een nieuwe winterjas kopen?

(Het voorbeeld kan uiteraard even goed uitgewerkt worden voor: sportschoenen, een T-shirt, e.a. Het komt er op aan een item te vinden dat de leerlingen aanspreekt.)

- Om het voldoende warm te hebben (basisbehoefte).
- Omdat de oude te klein geworden is.
- Omdat ik een jas wil die 'in' is (behoefte opgedrongen vanuit de modewereld – consumptiegedrag).

2 Zoeken naar een oplossing: Hoe kan ik voldoen aan de behoefte aan een nieuwe jas?

- Ik kan hem zelf maken.
- Ik kan een jas kopen:
Waar kun je jassen kopen (verkooppunten: bv. winkel, markt, tweedehandswinkel, van een vriend(in) overnemen e.a.)?
Wat verwacht ik eigenlijk van die jas?
Hij moet warm zijn, goed passen, modieus zijn en betaalbaar.

3 De uitvoering

- Waar koop ik mijn jas (bv. in de winkel)?
- Wat komt daar allemaal bij kijken?

4 Ingebruikneming:

- Ik draag mijn jas.

5 Evaluatie

- Ben ik tevreden over de verhouding prijs - kwaliteit?
- Vind ik mijn jas mooi?
- Zit hij goed? Is hij voldoende warm?
- Is hij gemakkelijk te onderhouden?
- Ben ik tevreden van de service in de winkel?
- ...

Dit voorbeeld wordt als volgt vertaald in leerplandoelstellingen en leerinhouden

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

Schetsen van de behoeften

1	Omschrijven wat men verstaat onder "basisbehoeften van de mens".	Basisbehoeften: voedsel, bescherming
2	Het verschil aantonen tussen basis- en andere behoeften.	Voorbeelden: • een huis dat beschermt tegen weersomstandigheden voldoet aan een basisbehoefte, een groot of luxueus huis komt tegemoet aan andere behoeften • een eenvoudige maaltijd en een feestelijk etentje • een stel warme kleren en een kast vol modeartikelen
3	Met voorbeelden aantonen dat vrijwel elke aankoop die we doen, teruggaat op een behoefte.	Enkele voorbeelden: kleren, schoenen, voedsel en drank, een fiets, een huis (kopen/ huren) ...
4	Met eigen woorden uitleggen dat de handel inspeelt op de behoeften van de mensen,	Dankzij de handel kan ik een nieuwe jas kopen. Maar het is ook de handel die mij stimuleert om een

maar ook behoeften creëert.

nieuwe jas te kopen als de oude nog dienst kan doen.

- 5 De rol van reclame bij het creëren van behoeften duiden.

Bij die nieuwe jas wens ik ook nog een sjaal die past met de stijl van de mantel.

Zoeken van oplossingen

- 6 Met eenvoudige voorbeelden aantonen dat het ervaren van een behoefte de mens aanzet tot het zoeken van oplossingen.

Bijvoorbeeld: de behoefte aan bescherming tegen warmte en koude stimuleert de mens tot het maken of kopen van kleren.

- 7 Enkele mogelijkheden opsommen om aan de behoefte aan kleding te voldoen.

- zelf kleren maken
- kleren laten maken
- kleren kopen

- 8 Een aantal verschillende aankooppunten opsommen en uitleggen in eigen woorden.

- winkel
- markt
- postorderbedrijf
- webshop (internet)
- ...

- 9 Enkele voor- en nadelen van de verschillende mogelijkheden opnoemen.

- 10 Met eigen woorden uitleggen hoe en waar men informatie kan opdoen betreffende een geplande aankoop.

- 11 Persoonlijke criteria opnoemen waaraan een aankoop moet voldoen.

Bijvoorbeeld:

- degelijke kwaliteit
- modieus uitzicht
- betaalbaar
- makkelijk wasbaar
- ...

- 12 De eigen keuze voor een bepaalde aankoopwijze verantwoorden.

Bijvoorbeeld: de zaak is

- gemakkelijk bereikbaar
- bekend om de goede kwaliteit
- bekend om haar goede service

Uitvoering

- 13 Een aantal courant gebruikte betalingswijzen opnoemen en in eigen woorden toelichten.

Biljetten en munten = chartaal geld
Betaalkaarten

14	Het gebruik van de verschillende betalingsmogelijkheden beschrijven.	
15	Het aankoopbewijs en het betalingsbewijs herkennen, benoemen en interpreteren.	Aankoopbewijs, kasticket, factuur Betalingsbewijs: kwitantie, rekeninguittreksel

Evaluatie

16	De criteria, die men aan de aankoop gesteld heeft, evalueren.	Bijvoorbeeld: • degelijke kwaliteit • modieus uitzicht • betaalbaar • makkelijk wasbaar • ...
17	Een aantal redenen opnoemen waarom men over de aankoop tevreden of ontevreden is.	Persoonlijke verantwoording van de aankoop

Voorbeeld 2: Reizen en ontspanning

Laat de leerlingen een reisdoel bedenken (bv. een daguitstap met de klas). In groepjes kunnen ze dan noteren waar ze moeten aan denken, welke stappen ze moeten zetten als ze zo'n uitstap willen organiseren. Denk aan volgende vragen: waarom willen we op reis gaan? Waar kunnen/willen we naar toe? Wat mag de reis kosten? Hoeveel tijd hebben we? Kunnen we alles zelf organiseren? Hoe? Zouden we met onze vragen naar een reisagent kunnen?

Stappen zoals bij het technisch proces in het vak TV techniek

1 Omschrijving van de behoeften

Waarom wil ik op reis?

- Heb ik ontspanning nodig?
- Wil ik iets zien van een bepaalde streek?
- Om stress af te reageren?

2 Zoeken naar een oplossing (op reis gaan)

- Via een reisbureau:
  - informatie
  - reis plannen: hotel, tickets, uitstappen
- Via een plaatselijke toeristische dienst
  - hotel, bezienswaardigheden, restaurants ...
- Via een autocardienst, touroperator, NMBS ...
  - georganiseerde trips
- Alles zelf regelen

3 **Beslissing** (uitvoering)

- Waarheen?
- Wat moeten we allemaal doen?
- Formulieren, afspraken, tickets, voorschot betalen ...
- Routeschema, vreemde munten, betaalkaarten ...

4 **Ingebruikneming**

We gaan op reis.

5 **Evaluatie:** voldoet het aan mijn verwachtingen?

- Hotel in orde?
- Eten in orde?
- Reisweg aangenaam?
- Bezienswaardigheden?
- Accommodatie?
- Prettig?
- Prijs - kwaliteitsverhouding?
- Ben ik ontspannen bij thuiskomst?

Leerplandoelstellingen en leerinhouden voor het thema 'Reizen en ontspanning'

LEERPLANDOELSTELLINGEN

Schetsen van de behoeften

- 1 Aantonen dat reizen een antwoord kan zijn op verschillende behoeften.
- 2 Met eigen woorden uitleggen dat de handel inspeelt op de behoefte van de mensen, maar ook behoeften creëert.
- 3 De rol van reclame bij het creëren van behoeften duiden.

LEERINHOUDEN

Bijvoorbeeld: de behoefte aan ontspanning, de noodzaak om zich voor zijn werk te verplaatsen, de behoefte om iemand te ontmoeten, om vreemde culturen te leren kennen ...

- reisagentschappen
- touroperators
- beurzen

Reclame stelt zoveel mogelijkheden voor en doet het op zo'n manier, dat het lijkt alsof er geen ontspanning mogelijk is zonder reizen.

Zoeken van oplossingen

- 4 Met eenvoudige voorbeelden aantonen dat het ervaren van een behoefte de mens aanzet tot het zoeken van oplossingen. De behoefte aan ontspanning (meer vrije tijd) stimuleert om op reis te gaan.
- 5 Enkele mogelijkheden om aan de behoefte aan reizen te voldoen.
- via reisbureau
  - via plaatselijk kantoor
  - via autocardienst, NMBS ...
  - door zelf te organiseren
- 6 Enkele voor- en nadelen van de verschillende mogelijkheden opnoemen.
- Reisagentschap*
- Voordelen**
minder opzoeken en voorbereiden
minder risico (ervaring)
- Nadelen**
prijs
minder vrij
- Zelf doen*
- Voordelen**
goedkoper
vrij
- Nadelen**
alles zelf voorbereiden
risico groter
- 7 Met eigen woorden uitleggen hoe en waar men informatie kan opdoen voor een reis.
- 8 Persoonlijke criteria opnoemen waaraan een reis moet voldoen. Bijvoorbeeld:
- betaalbaar (budget)
  - gezinssituatie
  - leeftijd
  - sportief of niet
  - rusten
  - bezienswaardigheden
  - trips
- 9 De eigen keuze voor een bepaalde reis verantwoordwoorden.
- gemakkelijker bereikbaar
  - toeristisch goed uitgebouwd
  - goede accommodatie

Uitvoering

- 10 Een aantal courant gebruikte betalingswijzen opnoemen en in eigen woorden toelichten hoe je ze op reis kan gebruiken.
- vreemde munten
  - betaalkaarten en kredietkaarten
  - reischeques

11 De verschillende betalingsmogelijkheden kunnen hanteren.	• contante betaling • overschrijving • storting •
12 Kunnen uitleggen wat een voucher is en hem vergelijken met andere betalingsbewijzen.	• factuur + kwitantie • kwitantie • rekeninguittreksel • voucher (bewijs van het boeken van een reis)

Evaluatie

13 De criteria die men aan de reis gesteld heeft, evalueren.	Bijvoorbeeld: • betaalbaar (budget) • gezinssituatie • leeftijd • sportief of niet • rusten • bezienswaardigheden • trips
14 Een aantal redenen opnoemen waarom men over de reis tevreden of ontevreden is.	Persoonlijke verantwoording van de reis

3.2 Evaluatie als deel van het leerproces

Elk leerproces eindigt (en start) met een evaluatie en rapportering van de verzamelde gegevens. In een assessmentcultuur wordt evaluatie als een onderdeel van het leerproces gezien, en is ze méér dan alleen een beoordeling tijdens een momentopname. De pedagogisch-didactische meerwaarde schuilt in de mogelijke bijsturing van het leerproces, de inzichten in het leerproces en de verhoogde leerlingenbetrokkenheid. Dat geeft aanleiding tot nieuwe evaluatievormen zoals coöperatieve evaluatie, peerevaluatie en zelfevaluatie.

Rapporteren is verbonden met evalueren: het communiceren en het aanwenden van de resultaten. Om de rapportering bij de nieuwe evaluatievormen te laten aansluiten zijn de onderstaande aandachtspunten van belang:

- de leerling moet goed weten waarover gerapporteerd wordt;
- de leerling dient te weten op welke manier, met welke evaluatievormen er gewerkt werd/wordt;
- het rapport moet begrijpbaar en duidelijk zijn (schooltaalproblematiek);
- de leerling moet zijn persoonlijke sterkten en zwakten, verbetering of achteruitgang kunnen zien en de resultaten moet hij/zij kunnen vergelijken met die van zichzelf, niet met die van zijn referentiegroep;
- een verbale (geschreven) commentaar verdient aanbeveling zowel bij het werken met een puntenschaal als met een letterschaal;
- rapportering van sociale vaardigheden, attitudes en verwerkingsstrategieën mag niet ontbreken en wordt bij voorkeur verbaal gecommuniceerd.

4 Minimale materiële vereisten

Om een rijke leeromgeving te bevorderen bevelen we aan dat tijdens de lestijden van het keuzegedeelte Handel de leerlingen beschikken over een klaslokaal met:

- meerdere pc's;
- een snelle internetverbinding;
- een projectiescherm.

5 Bibliografie

Boeken en tijdschriften

Voor het keuzegedeelte Handel van het eerste leerjaar bestaan er geen typische naslagwerken of achtergrondinformatie. De leraar kan wel teruggrijpen naar wat er voorzien is voor de hogere jaren.

Verder wensen wij de aandacht te vestigen op een aantal publicaties en tijdschriften die uitgegeven worden door UNIZO en de financiële instellingen. Ook in kranten (o.a. weekendedities) verschijnen geregeld artikels die de leraar informatie kunnen verschaffen.

Ook beroepsverenigingen en consumentenverenigingen verspreiden in hun tijdschriften regelmatig artikels die de leraar als documentatiemateriaal kan gebruiken.

5.1 Nuttige adressen

Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Vooruitgangstraat 50, 1210 Brussel
<http://economie.fgov.be>
tel. 02 277 51 11

UNIZO
Spastraat 8, 1040 Brussel
www.unizo.be
tel.: 02 238 05 11

COMEOS
Belgische Federatie van Handel en Diensten
Edmond Van Nieuwenhuysse 8 AV, 1160 Brussel
www.comeos.be
tel.: 02 788 05 00

De verbruikersunie Test Aankoop
Hollandstraat 13, 1060 Brussel
www.test-aankoop.be
tel. 02 542 32 32

Onderzoeks- en informatiecentrum van de verbruikersorganisaties (OIVO)
Paepsem Business Park
Paapsemlaan 20, 1070 Brussel
www.oivo.be
tel.: 02 547 06 10

5.2 Nuttige internetlinks

- www.vdab.be
- www.unizo.be
- www.comeos.be
- www.competento.be
- www.kchandel.nl
- www.ecabo.nl
- www.hebd.nl
- www.oivo.be
- www.test-aankoop.be

HANDEL
EERSTE GRAAD
TWEEDE LEERJAAR-BASISOPTIE

Inhoud

1	Inleiding.....	23
2	Vorming vertrekend van een christelijk mensbeeld	23
3	Instroom	23
4	Uitstroom.....	24
5	Relatie tussen het raamplan ICT en het leerplan basisoptie Handel.....	24
6	Algemene pedagogisch-didactische wenken	25
6.1	Taalondersteuning.....	25
6.2	Gebruik van ICT	26
6.3	Leren in samenhang.....	27
7	Algemene leerplandoelstellingen en wenken	27
7.1	Onderzoekend leren.....	27
7.2	Algemene doelstellingen	27
7.3	Attitudes	28
7.4	Algemene pedagogisch-didactische wenken	28
8	Specifieke leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen.....	30
8.1	ICT- vaardigheden en klavierbeheersing	30
8.2	Initiatie in de bedrijfseconomie	31
9	Evaluatie	37
9.1	Evalueren conform de visie op onderwijs.....	37
9.2	Hoe evalueren en rapporteren?	37
9.3	Wanneer evalueren?	38
10	Minimale materiële vereisten.....	38
11	Bibliografie	39
11.1	Nuttige adressen	39
11.2	Nuttige internetlinks.....	39

1 Inleiding

De eerste graad is per definitie oriënterend. De nadruk ligt op de vakken van de basisvorming. De basisopties zijn daarbij richtinggevend voor de latere keuze. De basisoptie Handel moet de leerling de gelegenheid geven zichzelf te leren kennen en oriënteren. Een permanente zorg is dat het kunnen belangrijker is dan het kennen. Samenwerkend leren en zelfstandige verwerking van informatie gaan boven reproductieve kennisverwerving. Extra klemtonen worden gelegd op het ontwikkelen van praktische vaardigheden en attitudes.

De basisoptie Handel vertrekt vanuit een theoretisch-technische benadering met accenten op praktische vaardigheden. De praktijkgerichte aanpak krijgt er bijzondere aandacht.

In de eerste graad wordt zoveel mogelijk thematisch gewerkt. Via de behandelde thema's krijgen de leerlingen reeds een beeld van de studierichtingen van de tweede en eventueel ook van de derde graad, meer bepaald van de studierichtingen uit de studiegebieden Handel en Toerisme. Op deze wijze maken de leerlingen kennis met de wereld van handel en toerisme en kunnen zij op het einde van de eerste graad een bewustere keuze maken.

2 Vorming vertrekend van een christelijk mensbeeld

Ons onderwijs streeft de vorming van de totale mens na waarbij het christelijk mensbeeld centraal staat. Onderstaande waarden zijn dan ook steeds na te streven:

- respect voor de medemens;
- solidariteit;
- zorg voor milieu en leven;
- vanuit het eigen geloof respectvol omgaan met anders gelovigen en niet-gelovigen;
- vanuit de eigen spiritualiteit omgaan met ethische problemen;
- respectvol omgaan met het eigen lichaam (seksualiteit, gezondheid, sport ...).

3 Instroom

In het basisonderwijs maken de leerlingen kennis met het economische gebeuren via het vak Wereldoriëntatie. Ook binnen hun dagelijks leven, thuis en op school, worden zij regelmatig - zij het eerder onbewust - met de wereld van de handel geconfronteerd.

In het eerste leerjaar A heeft een aantal leerlingen in het keuzegedeelte Handel reeds kennis gemaakt met typische begrippen. Het al dan niet gevolgd hebben van het keuzegedeelte Handel is echter geen voorwaarde om in het tweede leerjaar van de eerste graad de basisoptie Handel te volgen.

In het eerste leerjaar A heeft een aantal leerlingen reeds kennis gemaakt met de computer en een aantal vaardigheden verworven, beschreven in het Raamleerplan 'Informatie- en communicatietechnologie – eerste graad'.

De leerlingen kunnen niet tienvingerblind typen na het eerste jaar.

Het is ook mogelijk dat een aantal leerlingen niet het volledige Raamleerplan gezien hebben of in een aantal gevallen kan het ook dat ze nog geen ICT gehad hebben omdat de school waar ze het eerste leerjaar A volgden ICT pas in het tweede leerjaar aanbiedt. De beginsituatie is dus niet voor alle leerlingen dezelfde.

4 Uitstroom

Van een leerling, die met vrucht het tweede leerjaar van de eerste graad in de basisoptie Handel heeft beëindigd, mag worden verwacht dat hij/zij in voldoende mate zicht heeft gekregen op zijn/haar talenten, interesses en mogelijkheden, zodat deze leerling gepast kan worden georiënteerd.

Deze oriëntering kan gaan naar een studierichting in de tweede graad van het studiegebied Handel. Studierichtingen buiten het studiegebied Handel behoren eveneens nog tot de mogelijkheden.

5 Relatie tussen het raamplan ICT en het leerplan basisoptie Handel

In het raamplan ICT vinden de leerkrachten de competenties ICT die de leerlingen moeten verwerven om de vakoverschrijdende eindtermen ICT te bereiken. De school heeft de keuze hoe zij de doelstellingen van het raamplan ICT realiseert. Het uiteindelijke doel is ICT-vaardige leerlingen die vlot ICT kunnen gebruiken bij het leren, creëren, presenteren en oefenen.

Het mag niet de bedoeling zijn dat alle doelstellingen van het raamplan ICT uitsluitend aangeleerd worden binnen de basisoptie Handel. De leerinhouden van de basisoptie Handel lenen zich goed om de doelstellingen van het raamplan ICT toe te passen en in te oefenen.

Binnen de basisoptie Handel wordt aan deze competenties ICT een specifieke competentie toegevoegd nl. klavierbeheersing. De basisoptie Handel biedt deze specifieke competentie aan als meerwaarde, gezien het belang van het efficiënt gebruik van het klavier in het bedrijfsleven.

De volgende doelstellingen uit het raamplan ICT (D/2009/7841/048) moeten toegepast worden binnen de thema's van het onderdeel initiatie in de handelswereld uit het leerplan van de basisoptie handel:

- Raamdoelstelling 2 Een goed schijf- en bestandbeheer nastreven.
- Raamdoelstelling 3 Spontaan zorgzaam omgaan met de computerinfrastructuur van de school. De mogelijkheden van computers in netwerken onderkennen.
- Raamdoelstelling 4 De belangrijkste vaardigheden en attitudes verwerven die relevant zijn bij het werken met software.
- Raamdoelstelling 5 Inzichtelijk en efficiënt de belangrijkste mogelijkheden van een tekstverwerker toepassen in realistische voorbeelden.
- Raamdoelstelling 6 Inzichtelijk en efficiënt de belangrijkste mogelijkheden van een presentatiepakket toepassen in realistische voorbeelden.
- Raamdoelstelling 7 Vlot en efficiënt informatie zoeken op internet. Uit de gevonden informatie taakgericht en kritisch keuzes maken.
- Raamdoelstelling 8 Vlot, efficiënt en correct communiceren via het internet.
- Raamdoelstelling 9 Aandacht hebben voor een correcte en beleefde communicatie via het internet en e-mail.
- Raamdoelstelling 10 Bewust zijn van de gevaren die verbonden zijn aan het gebruik van internet en e-mail.
- Raamdoelstelling 11 Efficiënt eenvoudige handelingen op grafische objecten en multimediale bestanden uitvoeren in realistische voorbeelden.
- Raamdoelstelling 12 Enkele vaardigheden en attitudes verwerven die relevant zijn bij het ergonomisch werken met computers.

6 Algemene pedagogisch-didactische wenken

De te realiseren doelstellingen zullen bij voorkeur geïntegreerd en via realisaties projectmatig aan bod worden gebracht.

Onder geïntegreerd en/of projectmatig werken verstaan we het samenspel van kennis, vaardigheden en attitudes om “een individuele of teamgerichte opdracht volgens het technisch proces” (vb. een realisatie) uit te voeren.

Argumenten om op die manier te werken zijn o.a. dat:

- het verwerven van kennis door zelfwerkzaamheid belangrijker is dan enkel kennisoverdracht;
- heel wat probleemsituaties een interdisciplinaire aanpak vergen;
- opdrachtgericht werken dichter aanleunt bij de beroepsrealiteit; op die manier wordt het leren zinvol;
- door in team te werken, leerlingen kunnen “kijken en vergelijken” en op die manier van elkaar leren;
- de “theorie” daar aan bod komt, waar de kans op efficiënt leren het grootst is;
- door telkens met nieuwe projecten/realisaties te werken waarin aspecten uit vorige projecten/realisaties voorkomen, er voortdurend herhaling en terugkoppeling mogelijk is.

Het leerplan op zich mag in geen geval een excuus zijn om geen rekening te houden met de noden van de maatschappij en de verwachtingen van de leerlingen. Daarom is het noodzakelijk dat er voldoende aandacht blijft bestaan voor opvoeding, voor ontplooiingskansen van elke individuele leerling, voor geloofsovertuiging ....

Het is belangrijk dat leerlingen tijdens hun leerproces succes beleven.

6.1 Taalondersteuning

Omdat taalbeleid voor de hele school van belang is, wordt elke leraar, opvoeder ... erbij betrokken. Iedereen ervaart immers dat werken aan een taalbeleid de onderwijskwaliteit verhoogt en dat meer leerlingen daardoor het schoolcurriculum kunnen halen.

Voorals wanneer de taalvaardigheid van de leerlingen binnen een klasgroep sterk uiteenloopt, is er behoefte aan een “taalgerichte vakdidactiek”. Taal en denken over het vak, zijn hierbij nauw met elkaar verbonden.

Intensief werken aan taal, ook in niet-taallessen, kan dus ook via taalgericht vakonderwijs! Met taalgericht vakonderwijs kiest de school voor een visie gericht op de ondersteuning en ontwikkeling van de taalvaardigheid. Taalgericht vakonderwijs kan worden geconcretiseerd door:

- het hanteren van een duidelijke en transparante lesstructuur;
- het hanteren van een duidelijke en heldere instructietaal in lessen, opdrachten, evaluatiemomenten;
- het gebruik van actieve werkvormen waarbij taal wordt gehanteerd;
- een duidelijke begripsverklaring en het expliciteren van schooltaalwoorden;
- het aanschouwelijk voorstellen van materialen/gereedschappen/machines met de daarbij horende correcte benamingen;
- het continu activeren van de (voor)kennis van de leerling;
- het verlenen van sticordi-maatregelen bv. voor leerlingen met leerstoornissen zoals dyslexie ....

6.2 Gebruik van ICT

ICT is algemeen doorgedrongen in de maatschappij en het dagelijks leven van de leerling. Hierbij moet ICT ruimer gezien worden dan louter computergebruik. Het gebruik van gsm, digitale fotografie, mp3, chatten... behoren eveneens tot de ICT-wereld van de leerling. Het is dan ook logisch dat een aantal van deze toepassingen, daar waar zinvol, geïntegreerd worden in de lessen.

ICT als leermiddel in de lessen gebruiken:

- aan de hand van digitale interactieve borden;
- bij visualisaties en audiomateriaal:
  - beeld- en filmmateriaal;
  - animaties.
- podcast/vidcast;
- bij demonstraties:
  - bij het opzoeken van informatie;
  - bij de opmaak van een mindmap.

Het gebruik van ICT bij onderzoeksoopdrachten via:

- softwarepakketten met mogelijkheden tot opzoeken van informatie, demonstratietools, ontwerpmodules, onderzoeksmodaliteiten ...;
- een digitaal fototoestel (eventueel gsm);
- een gsm met een digitale chronometer;
- Windows Movie Maker of een analoog programma. Bv. bij een project maken de leerlingen op basis van foto's een filmpje;
- gratis te downloaden applicaties op mp4 of iPod.
- Het gebruik van tools die de leerling helpen bij het leren:
- Inoefenen van leerinhouden via digitale oefeningen die vooraf door de leraar of via andere kanalen zijn aangemaakt. Hierbij krijgt de leerling directe feedback. Deze oefeningen kunnen eventueel in een elektronisch leerplatform geïntegreerd worden. Enkele voorbeelden van tools zijn:
  - Hotpotatoes (<http://hotpot.uvic.ca>),
  - Quizfaber: (<http://www.lucagalli.net/en/>),
  - Studymate (<http://www.respondus.com/>),
  - Hotspot-oefeningen (<http://www.intraquest.nl/>) of (<http://www.edumatic.be>),
  - J-clic (<http://clic.edu365.cat/en/jclic/>)
- Beschikbaar maken van remediëringsoopdrachten op een elektronische leeromgeving.
- Beschikbaar maken van het cursusmateriaal, waarnemingsbladen ... op een elektronische leeromgeving.
- Mindmapping kan een hulpmiddel zijn om sneller informatie te structureren en op te nemen.
- Het gebruik van ICT bij opdrachten zowel buiten als binnen de les via:
  - toepassingssoftware bij verwerking van opdrachten: rekenblad, presentaties, tekstverwerking;
  - in de eerste graad is het aan te raden om vaste sjablonen ter beschikking te stellen aan de leerlingen. Hiervoor worden best vakoverschrijdende afspraken gemaakt in de eerste graad;
- internettoegang;
- waarnemingsopdrachten (inzetten van een netbook met webcam, laptop, gsm, fototoestel, videocamera, webcam mp3-speler);
- een elektronische leerplatform: eloV, Smartschool, dokeos, moodle ... of uitwisselingsplatform. De keuze van een platform wordt bepaald door de school.

Het gebruik van ICT bij communicatie via:

- het leerplatform voor communicatie met de leraar;
- samenwerken met medeleerlingen bij groepswerk via mail, USB ....

6.3 Leren in samenhang

Om de leerlingen te ondersteunen in hun groei naar maatschappelijke zelfredzaamheid, is het aangewezen om te kiezen voor het geïntegreerd aanbieden van de leerstof. Bovendien staat niets de leerkrachten in de weg om zelfs vakoverstijgend leerinhouden uit te werken. Door het leren in onderlinge samenhang, in een mix van leeromgevingen, versterkt men de aandacht die uitgaat naar algemene onderwijsdoelen zoals leren leren, leren samenwerken, leren met behulp van bronnen, (begeleid) zelfstandig leren en leren verantwoordelijkheid dragen.

7 Algemene leerplandoelstellingen en wenken

7.1 Onderzoekend leren

Onderzoekend leren veronderstelt dat de leerlingen actief bezig zijn, waarbij een duidelijke verschuiving optreedt van het 'docerende' naar het 'zelf doen', 'zelf formuleren', 'zelf evalueren'. Hierbij staat niet de hoeveelheid over te brengen kennis centraal. De kwaliteit van leren verhoogt als de kennis, vaardigheden en attitudes via onderzoekend leren verworven zijn. Algemeen kan men stellen dat onderzoekend leren een vorm van actief leren is. Voorwaarde hierbij is dat de klasgroep wordt beperkt tot maximaal 20 leerlingen.

Er wordt in dit leerplan de nodige ruimte en tijd voorzien om dit onderzoekend leren in de klas mogelijk te maken. Hierbij worden volgende doelstellingen nagestreefd.

De leerlingen kunnen:

- de verschillende stappen in een onderzoeksopdracht herkennen en benoemen: een probleemstelling, een onderzoek, waarnemingen en besluit;
- gericht waarnemen en gegevens verzamelen;
- de resultaten van een onderzoeksopdracht weergeven in een presentatie;
- zowel mondeling als schriftelijk verwoorden wat men heeft waargenomen tijdens een onderzoeksopdracht.

7.2 Algemene doelstellingen

- De leerlingen maken kennis met de bedrijfseconomische wereld (administratie, retail en logistiek) en de toeristische sector wat hen toelaat in de tweede graad een meer gerichte keuze te maken;
- De leerlingen breiden verder het pakket ICT-basisvaardigheden, verworven in het 1ste jaar van de 1ste graad via het raamplan ICT (D/2009/7481/048), uit. Dit gebeurt op een geïntegreerde manier binnen alle vakken van de basisvorming en in het bijzonder binnen de thema's van het onderdeel initiatie in de bedrijfs-economie;
- Inzake klavierbeheersing verwerven de leerlingen automatismen, die hen toelaten efficiënt om te gaan met ICT-toepassingen. Op het einde van de basisoptie Handel moeten de leerlingen het toetsenbord vlot, efficiënt, tienvingerblind en met de juiste vingerzetting beheersen. De beheersing van het toetsenbord mag niet

gezien worden als een losstaand leerplanonderdeel maar als een noodzakelijke ondersteunende vaardigheid voor een vlotte beheersing van tekstverwerking;

- Daar de basisoptie sterk betrokken is op de bedrijfswereld is het belangrijk dat de doelstellingen gerealiseerd worden via observatie-opdrachten, bedrijfsbezoeken, gastsprekers uit de bedrijfswereld of situaties die uit de leefwereld van de leerlingen komen. Een contextuele benadering verhoogt de betrokkenheid van de leerlingen.

7.3 Attitudes

In de basisoptie Handel worden naast kennis en vaardigheden ook bepaalde attitudes nagestreefd. We denken in het bijzonder aan volgende attitudes:

De leerlingen:

- kunnen feiten van meningen of vermoedens onderscheiden;
- zijn bereid een eigen mening te verwoorden en rekening te houden met de mening van anderen;
- zijn bereid om samen te werken;
- houden zich aan de instructie en voorschriften bij het uitvoeren van opdrachten;
- zijn kritisch en objectief ingesteld;
- ontwikkelen een constante aandacht voor orde en netheid;
- zijn in staat om via zelfevaluatie kritisch te zijn voor eigen werk (kwaliteitsbewust).

7.4 Algemene pedagogisch-didactische wenken

- 1 Voorgestelde tijdsverdeling op basis van 25 lesweken per schooljaar:

ICT-vaardigheden en klavierbeheersing	50 lestijden
Basisbegrippen en vaardigheden in het gebruik van de computer en de randapparatuur	constante aandacht
Klaviervaardigheid	50
Initiatie in de bedrijfseconomie	75 lestijden
Thema 1: Kennismaken met retail	10
Thema 2: Kennismaken met logistiek	5
Thema 3: Kopen en verkopen	20
Thema 4: Betalen in de handel	20
Thema 5: Kennismaken met de organisatie van een bedrijf	10
• Thema 6: Kennismaken met de toeristische sector	10

Dit globale pakket wordt bij voorkeur door één leraar gegeven. Kan dit niet, dan moeten beide leraren nauw samenwerken en in een gezamenlijk jaarplan de afstemming van hun leerplandoelstellingen/leerinhouden verzekeren.

De vijf lestijden per week vinden plaats in het computerlokaal. Dit is noodzakelijk om de realisatie van de doelstellingen rond klavierbeheersing en de doorgedreven ICT-integratie in het deel Initiatie in de bedrijfseconomie te realiseren.

- 2 Deze basisoptie schept kansen voor het realiseren van vakoverschrijdende eindtermen.
- 3 Het keuzegedeelte Handel (eerste leerjaar A) vertrekt steeds vanuit het standpunt van de consument. In de basisoptie Handel wordt bovendien gewerkt vanuit het standpunt van de handelaar.

- 5 Binnen het kader van de voorgestelde tijdsverdeling is er voldoende ruimte om actuele zakelijke teksten rond de verschillende thema's te bespreken. Men beperkt zich niet tot het begrippenkader maar men behandelt ook aspecten van tekstsamenhang, verband met de actualiteit, commentaar op de inhoud, ethische reflectie ...
- 6 De vertrekbasis van elke lessenreeks is een concrete situatie, die voor de leerlingen herkenbaar is. Het gebruik van abstraherende termen en ingewikkelde proces- en/of procedurebeschrijvingen wordt vermeden. De leraar is er zich van bewust dat hij geen cursus economie of boekhouden geeft maar een initiatie in de wereld van bedrijfseconomie en toerisme die heel specifieke eigen spelregels heeft. Daarbij is er de nodige aandacht voor leren leren en het ontdekkend leren. Dit betekent dat:
  - de opdrachten voor de leerlingen voldoende en duidelijk worden verwoord, met haalbare limieten;
  - leerlingen de kans krijgen om oplossingen te zoeken zonder te vlug als leraar tussenbeide te komen;
  - leerlingen de kans krijgen om zichzelf te verbeteren.
- 7 Doorbreken van het rollenpatroon is belangrijk: vrouwen kunnen verkoopster zijn, maar ook bankier of zakenvrouw. Ook mannen werken als bediende of verkoper ....
- 8 Zorg ervoor dat leerlingen voldoende doe-activiteiten aangeboden krijgen en actief bij de les betrokken worden. Maak zoveel mogelijk gebruik van praktijkdocumenten, folders, aantrekkelijke reclame, handelsbrieven, brochures van banken, folders van reisbureaus, verzekeringsmaatschappijen ...
- 9 Waar mogelijk werken we samen met collega's bv. de leraar Nederlands, (het lezen van een handelsgerichte tekst, het schrijven van een brief) godsdienst (ethische reflectie), geschiedenis (bv. de geschiedenis van de ruilhandel), wiskunde (bv. rekenkundige bewerkingen).
- 10 Doordat de leerling werkt aan computers die met elkaar verbonden zijn in een netwerk zal gedurende het hele schooljaar aandacht besteed worden aan het werken in een netwerk. Informatie wordt gegeven wanneer ze nodig is.
- 11 Problemen die zich voordoen (virus, crash, verkeerd afsluiten, verloren bestanden ...) kunnen aanleiding geven tot het dieper ingaan op de mogelijke oplossingen ervan. De leerlingen dienen wel voldoende alert gemaakt te worden om de problemen te voorkomen.
- 12 Het aanleren en inoefenen van de ICT-competenties gebeurt binnen de thema's aan de hand van toepassingen uit de bedrijfseconomische wereld en aangepast aan het niveau van de leerlingen.
- 13 Er moet iedere les opnieuw aandacht zijn voor het correct uitvoeren van procedures, houding, vingerzetting. Het kan niet voldoende worden beklemtoond dat kennis, vaardigheden en attitudes nagestreefd moeten worden die zo weinig mogelijk tijds- of pakketgebonden zijn. Belangrijk is dat de kennis, vaardigheden en attitudes transfereerbaar zijn naar andere situaties en contexten. De leerlingen moeten getraind worden om steeds nieuwe kennis, vaardigheden en attitudes aan te leren. Daar waar mogelijk moeten de leerlingen gestimuleerd worden om via coaching of helpmenu's zelfredzaamheid te ontwikkelen.

8 Specifieke leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen

8.1 ICT- vaardigheden en klavierbeheersing

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- Alle letters, cijfers en tekens tienvingerblind en met de correcte vingerzetting invoeren;
- De letters en de tekens van de gidsrij, de bovenrij en de onderrij blind vormen en beheersen;
- De cijfers, de lees-, diakritische en speciale tekens blind vormen en beheersen;
- Het alfanumeriek klavier en het numeriek klavier blind beheersen;
- Teksten met letters, cijfers en allerhande tekens tienvingerblind, vlot, efficiënt en met de juiste vingerzetting correct invoeren;
- Anderstalige teksten (Frans en Engels) met letters, cijfers en allerhande tekens tienvingerblind, vlot, efficiënt en met de juiste vingerzetting correct invoeren.

DIDACTISCHE WENKEN

- Bij de studie van het alfanumeriek klavier en het numeriek klavier ligt de klemtoon op het aanleren van goede procedures en gewoonten en op het ontwikkelen van zelfredzaamheid. Bemoedigen en bevestigen werken motiverend. Snelheid is niet opgenomen als algemene doelstelling van dit leerplan. De leerlingen kunnen worden aangemoedigd een bepaald ritme te ontwikkelen;
- Het blindtypen wordt daar waar het kan ingeoeffend om automatismen te verwerven en zo te komen tot een spontane vingerzetting. Het is de bedoeling leerlingen de meerwaarde te laten inzien van een verantwoord en goed gebruik van het toetsenbord en de muisbesturing;
- Individuele remediëring in functie van de gemaakte fouten is heel belangrijk. Het is dus nodig dat de leraar regelmatig de gemaakte oefeningen (bv. in het logboek) bekijkt en indien nodig remediërende oefeningen voorstelt;
- De vlotte beheersing van het toetsenbord (tienvingerblind) blijft een belangrijk element in het gebruik van om het even welk softwarepakket. De nodige aandacht wordt besteed aan het opdrijven van de klaviervaardigheid. Steeds wordt de correcte vingerzetting nagestreefd;
- De klavierbeheersing is een ondersteunende vaardigheid om vlot met allerhande ICT-toepassingen te kunnen omgaan. Klavierbeheersing wordt dus best niet benaderd als doel op zich. Het aanleren van de klaviervaardigheid en tekstverwerking gebeurt aan de hand van tekstmateriaal en oefeningen die behandeld worden in de thema's van het leerplanonderdeel "Initiatie in de bedrijfseconomie".

8.2 Initiatie in de bedrijfseconomie

8.2.1 Thema 1: Kennismaking met retail

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- Ontdekken dat de consument goederen en/of diensten koopt om zijn behoeften te bevredigen, binnen de grenzen van zijn beschikbaar inkomen;
- Aan de hand van voorbeelden ontdekken wat handelsactiviteiten zijn. Onderscheid maken tussen handelsgoederen en diensten;
- Aan de hand van voorbeelden kunnen uitleggen wat handel inhoudt;
- Het economisch leven indelen in vier sectoren: primaire, secundaire, tertiaire en quataire sector;
- Het begrip bedrijfskolom omschrijven;
- De bedrijfskolom van een concreet product of dienst opstellen;
- De handel situeren in de bedrijfskolom;
- Op basis van statistische gegevens het belang van de handel in het economisch leven bepalen;
- De voornaamste verkooppunten opsommen en toelichten;
- De organisatie van de handel in branches en winkelvormen toelichten;
- Uitleggen waar winkels zich vestigen en waarom;
- Illustreren welke middelen de handelaar tot zijn beschikking heeft om de consument tot kopen aan te zetten;
- De elementen opsommen die het resultaat van een handelszaak bepalen en de samenhang verklaren aan de hand van een voorbeeld;
- Het resultaat van een handelszaak in absolute cijfers en procenten berekenen, grafisch voorstellen en interpreteren;
- De verhouding van de aankoop prijs en de kosten tot de omzet grafisch voorstellen.

DIDACTISCHE WENKEN

- Laat leerlingen voorbeelden geven van handelsactiviteiten. Laat hen de voorbeelden ordenen in handelsgoederen en diensten;
- Vertrek vanuit concrete situaties en toets of er sprake is van handel door alle elementen van de definitie te betrekken;
- Laat leerlingen van bepaalde producten de bedrijfskolom genereren en illustreren en daarin de sectoren aanduiden;
- Probeer te vertrekken vanuit de leefwereld van de leerlingen. Bespreek reclamefolders, reclames, winkelinrichting ... Aan de hand van deze documentatie en praktijkvoorbeelden probeert de leraar tot een gesprek te komen;
- Maak samen met de leerlingen een lijst op van bedrijven en organisaties uit de eigen streek. Laat hen in voorbeelden de verschillen zoeken tussen detail- en groothandel, enkele dienstverlenende bedrijven en organisaties opnoemen en aangeven om welke goederen het telkens gaat;
- Laat de leerlingen naar 1 of 2 winkels gaan (ev. in groepjes) om de openingsuren te noteren, een overzicht te geven van het assortiment en de winkelinrichting te tekenen. Bespreek het nut van goed onthaal van de klanten. Je kunt ook hier putten uit de ervaringen van de leerlingen hieromtrent. Geef aan de hand van en-

kele voorbeelden aan dat ook in de administratie inspanningen gedaan worden om de klanten beter te dienen. Bv. gemeentebesturen die een avond per week 's avonds open zijn ...;

- De handelaar handelt klantgericht door onder meer de keuze van zijn vestigingsplaats, openingsuren, ont- haal van klanten, de winkelinrichting, het aanbod van producten in zijn winkel;
- De voornaamste verkooppunten zijn: de ambulante handel (markten, beurzen), de detailhandel via fysieke winkelpunten en de internethandel of webshops;
- Verkooppunten en diensten vestigen zich in de binnenstad, dorpskom, industrieterrein, langs grote wegen ... Zij doen dat onder meer omwille van volgende redenen: bereikbaarheid, betaalbaarheid, veiligheid, aan- trekingskracht van andere vestigingen ...;
- Vergelijk de vestigingsplaats van verschillende winkels en bespreek de voor- en nadelen. De leerlingen kunnen er wellicht zelf al een aantal aangeven als ze hun eigen keuze van winkels e.d. (of die van hun ge- zin) even bekijken;
- Info over de retail vind je op de website van het Kenniscentrum Handel en van het Hoofdbedrijfschap De- tailhandel in Nederland:
www.kchandel.nl
www.hbd.nl
- Andere informatiebronnen over retail vind je op de websites www.unizo.be en www.comeos.be.

8.2.2 Thema 2: Kennismaking met logistiek

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- Het begrip logistiek omschrijven;
- De verschillende stappen van het logistiek proces weergeven;
- Het logistiek proces uitleggen aan de hand van een voorbeeld;
- De schakels in de logistieke keten in de juiste volgorde plaatsen;
- Producten uit het dagelijks leven in de logistieke keten plaatsen.

DIDACTISCHE WENKEN

- De weg die de goederen door de bedrijfskolom afleggen, wordt de goederenstroom genoemd. Deze omvat dus alle activiteiten vanaf het moment dat de grondstoffen voor de eerste keer bewerkt worden tot het mo- ment dat de producten bij de consument zijn. Binnen deze goederenstroom worden heel wat activiteiten uit- gevoerd, zoals het bewerken en vervoeren van de goederen binnen en buiten bedrijven, het opslaan van de goederen en ook het in- en verkopen van de goederen. Voor al deze activiteiten samen wordt de term logis- tiek gebruikt. Logistiek bestaat dus uit alle activiteiten die worden uitgevoerd om de goederenstroom te be- geleiden;
- Bij de verklaring van het begrip logistiek, kan je uitgaan van een aantal filmpjes op de website www.theflow.be. Tijdens de vertoning maken de leerlingen aantekeningen (woorden die ze herkennen, maar ook onduidelijke woorden. Eén van de filmpjes op de website geeft het verhaal weer van de productie van een T-shirt in het Verre Oosten en de keten die deze T-shirt doorloopt tot in de verschillende winkels over de gehele wereld.
De film geeft ook weer dat de barcode van het product heel wat informatie over het product weergeeft. Op dezelfde website staat een film van Nike, die ook kan gebruikt worden.
Na vertoning van de film (of klassikaal lezen van het artikel met beelden) volgt de nabespreking die de leer- kracht op gang brengt. Centraal staat het woord 'logistiek' (Dit woord heeft de leerkracht op het bord cen- traal geschreven). Welke associaties maken de leerlingen met het woord logistiek? De leerkracht schrijft alle resultaten op het bord, gerangschikt in een schema dat hij nadien verder kan gebruiken om het logistiek proces toe te lichten. Doordat ze eerder het filmpje (of artikel) gezien hebben, zijn ze extra geïnspireerd. In- dien de brainstorm stroef op gang komt, of mochten onderwerpen niet meteen aan bod komen, worden door

de leerkracht vragen voorzien die het gesprek op gang brengen. Bovendien kan het artikel (fotoreportage van de film) ook aanvullend gebruikt worden tijdens de brainstorm. De leerlingen kunnen deze raadplegen als inspiratiebron. Op deze manier vormen de leerlingen zelf de verklaring voor het begrip 'logistiek'. En wordt de logistieke ketting op het bord weergegeven. Dagelijks vinden duizenden producten hun eindbestemming bij de consument. We weten dat er transport nodig is om de goederen tot de plaats te brengen waar wij ze vinden, maar het logistieke avontuur gaat veel verder dan dat;

- In het filmmateriaal zien leerlingen veel transportmiddelen. Maar ook veel mensen in een bureau, aan de telefoon of computer of in een magazijn. De belangrijke boodschap hierbij is dat logistiek niet enkel transport is, maar ook de planning van heel de goederen-, informatie- en geldstroom verbonden aan de levering van de goederen tot aan de klant;
- Winkelketen ZARA heeft eveneens een interessant filmpje in verband met haar logistieke keten;
- Een andere manier om het begrip logistiek en logistieke keten uit te leggen, is het werken met een aantal fotoreportages.
De leerlingen krijgen dan een werkblaadje met daarop een fotoreportage, die ze moeten rangschikken om zo het logistieke proces te kunnen weergeven. De leerlingen krijgen als hulpmiddel een affiche met de logistieke keten (zie bijlage leerplan). Dit kan in groepjes gebeuren voor meerdere dagelijkse producten zoals bv. groenten en fruit, bronwater, een auto;
- De logistieke keten is een keten die bestaat uit verschillende schakels die elkaar opvolgen. Op hun "tocht" van grondstof via productie naar de consument, doorlopen de goederen de verschillende fasen van deze keten. Dagelijks vinden duizenden producten hun eindbestemming bij de consument. We weten dat er transport nodig is om de goederen tot de plaats te brengen waar wij ze vinden, maar het logistieke avontuur gaat veel verder dan dat. Lang voor er sprake was van jouw iPod of een magazine dat voor je ligt, moeten de grondstoffen waaruit het bestaat bij een fabrikant geleverd worden. Deze fabrikant zal de grondstoffen verwerken tot een halffabrikaat of verschillende componenten. Ook binnen het fabricageproces is het van belang dat alle grondstoffen op de juiste plaats en tijd aangewend worden. Daarom zijn er mensen die gespecialiseerd zijn in logistiek binnen deze bedrijven;
- Onze dagelijkse inkopen halen we bij de supermarkt of buurtwinkel, maar ook de internetwinkel (webshop) is een kleinhandelaar;
- In Vlaanderen zijn er een aantal belangrijke internationale distributiecentra zoals Nike in Meerhout, Artsen zonder Grenzen in Merchtem, Duracell;
- Meer info ook op www.flanderslogistics.be;
- Info over jobs in de logistiek vind je op:
www.logistiek.nl
www.vdab.be
www.logistiekinlimburg.be

Werk met vereenvoudigde voorbeelden. Deze kunnen perfect verwerkt worden in computertoepassingen. Deze doelstelling kan waargenomen worden aan de hand van een voorbeeld uit de actualiteit.

8.2.3 Thema 3: Kopen en verkopen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- De voornaamste verkooppunten opsommen en illustreren met een voorbeeld;
- Uitleggen dat de aan- en verkoopprijs wordt bepaald door de vraag- en aanbodsituatie en de prijsbepaling van de concurrentie;
- De fasen in de aan- en verkoop (prijsaanvraag, offerte, bestelling, levering en betaling) schematisch voorstellen;
- De gebruikte documenten situeren, de onderlinge relatie weergeven en hun belang aanduiden;

- De verschillende fasen van het verkoopgesprek aanduiden en de opbouw ervan illustreren aan de hand van concrete voorbeelden;
- Klantgerichte gesprekken voeren en hierbij klantgericht handelen;
- Documenten opmaken in verband met de aan- en verkoop en controleren op volledigheid en nauwkeurigheid;
- Inzien dat de bewijswaarde vergroot wanneer men beschikt over een ondertekend document (origineel, kopie);
- De volgorde van de bewerkingen kennen en ze uitvoeren met de rekenmachine.

DIDACTISCHE WENKEN

- Maak gebruik van video-opnames. Organiseer een geleide wandeling langs verkooppunten en geef leerlingen concrete opdrachten. Laat hen in tijdschriften en weekbladen illustraties zoeken;
- Het is belangrijk deze doelstelling te verbinden met de genoemde verkooppunten;
- Breng deze leerinhouden aan via een uitgewerkt voorbeeld waarbij de leerlingen de betekenis van de ingevulde documenten en de relatie tussen deze documenten ontdekken, de gegevens en de bewerkingen controleren.
- Voor het leren opmaken van offertes laat men leerlingen brochures, folders, advertenties, weekbladen meebrengen en leert men hen hoe ze te lezen;
- Inzake de bestelling is het belangrijk de leerlingen erop te wijzen dat de koper rechten en plichten heeft, dat het onderschrijven van een bestelling de koper bindt. Via verbruikersmagazines (televisie, tijdschriften) vernemen men geregeld wat de gevolgen zijn van een ondertekende bestelling;
- Benadruk dat de verkoopvoorwaarden bestaan uit prijs, levering, betaling, betwisting of klacht. Laat die verkoopvoorwaarden op een document waarnemen;
- Verpakking, vervoerkosten vormen een onderdeel van de prijs;
- Analyseer eerst het verkoopgesprek. Laat de leerlingen nadien eventueel een verkoopgesprek voeren. Een rollenspel, met nabespreking, is een aangewezen werkvorm;
- Laat de leerlingen waar mogelijk zelf een document ontleden en/of invullen, of een geïntegreerde oefening maken in groep. Dit kan verder uitgewerkt worden in computertoepassingen;
- Laat de leerlingen eerst enkele aankoopfacturen ontleden en narekenen vooraleer over te stappen naar het opstellen van eenvoudige verkoopfacturen. Om het niet onnodig moeilijk te maken is het aangewezen om niet alle elementen zoals vervoer, verpakking, verschillende btw-tarieven, handelskorting in eenzelfde factuur te behandelen;
- Het begrip 'Terugstuurbare verpakking' mag zeker niet aan bod komen;
- Toon aan met een eenvoudig voorbeeld wat een creditnota is.

8.2.4 Thema 4: Betalen in de handel

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- De soorten geld opnoemen en voorbeelden geven;
- De evolutie van chartaal naar giraal geld aanduiden;
- De verschillende vormen van betalen uitleggen;
- Inzicht verwerven in de bewijskracht van de documenten bij betalingen en inningen;
- Kennis maken met het dienstenpakket van een financiële instelling;
- De rol van de financiële instellingen om leerlingen te beïnvloeden in het gebruik van diverse betaalmiddelen onderzoeken en toelichten;

- Het gebruik van een zichtrekening toelichten;
- Inzien dat een doorlopende opdracht en domiciliëring middelen zijn om terugkerende betalingen/inningen correct te laten verlopen;
- De verschillende betalingsmiddelen ordenen, het verschil weergeven en het gebruik ervan illustreren aan de hand van een concreet voorbeeld;
- Het verschil verklaren tussen betaalkaart en kredietkaart en oog hebben voor het kostenaspect;
- Inzicht krijgen in de veiligheidsaspecten bij het gebruik van de betaalkaart, kredietkaart;
- Aan de hand van concrete toepassingen de verschillende betalingsdocumenten correct en volledig invullen;
- Het gebruik van elektronische betaalmiddelen en nieuwe evoluties op het vlak van betaaltechnieken toelichten (bankkaart, kredietkaart, pc-banking, betalingen via gsm ...);
- De mogelijkheden van elektronisch bankieren illustreren en de voordelen ervan aanduiden;
- Een rekeninguittreksel van een financiële instelling bespreken en toelichten;
- Een uitgavenstaat toelichten bij gebruik van een kredietkaart.

DIDACTISCHE WENKEN

- Men kan wijzen op belangrijke gevaren van het gebruik van chartaal geld;
- Binnen dit kader bespreekt men de evolutie waarbij de consument steeds minder chartaal geld gebruikt en waarbij via allerlei moderne vormen van betalen de hoeveelheid giraal geld toeneemt. Dit kan men illustreren met cijfergegevens;
- Men kan een bankdirecteur/filiaalhouder op school uitnodigen.. De klas kan ook een rondleiding in een bankfiliaal krijgen;
- Er bestaan uitstekende didactische cd-rom's om het dienstenpakket van een financiële instelling te illustreren. Ook via internet zijn er heel wat mogelijkheden;
- Een interessante oefening is de leerlingen het materiaal (folders, advertenties, tarieven, enz.) van verschillende banken te laten vergelijken;
- De gevaren bij het onoordeelkundig gebruik van betaalmiddelen kan men aantonen met artikels, video-opnames van verbruikersorganisaties ...;
- Het is zinvol de leerlingen te wijzen op de mogelijkheid om negatief te gaan op de zichtrekening. Wijs hen op het kostenaspect hiervan!

8.2.5 Thema 5: Kennismaken met de organisatie van een bedrijf

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- Een aantal administratieve afdelingen situeren binnen een bedrijf/instelling;
- De administratieve taken binnen een bedrijf/instelling situeren;
- Een eenvoudig organogram interpreteren;
- Het belang van een goede samenwerking tussen alle afdelingen verwoorden;
- De beroepen vermelden, de functies omschrijven en de voornaamste taken opsommen;
- Inzicht verwerven in het belang van een geschikte indeling en een doordacht gebruik van de kantoorruimte, van aangepast meubilair, verlichting en verluchting, met het oog op efficiënt en aangenaam werken en rekening houdend met ergonomische aspecten;

- Het gebruik van de verschillende apparaten in een modern kantoor toelichten;
- Kennis maken met de toepassingsmogelijkheden van de informatica;
- Voortdurend oog hebben voor nieuwe ontwikkelingen.

DIDACTISCHE WENKEN

- De leerlingen brengen een bezoek aan het schoolsecretariaat, de administratie van een bedrijf/instelling, het gemeente- of stadhuis ...;
- Het is interessant oud-leerlingen die in een kantooromgeving werken uit te nodigen om hun ervaringen te vertellen. Ook leerlingen die stage lopen komen hiervoor in aanmerking. Leerlingen kunnen ook via korte interviews een beeld krijgen van de genoemde functies;
- Vertrek vanuit de leefwereld van de leerlingen of een eenvoudige personeelsadvertentie om aan te tonen welke bekwaamheden vereist zijn voor het uitvoeren van een bepaalde functie;
- Men dient eveneens aandacht te besteden aan de eisen in verband met kennis, vaardigheden en attitudes die men vooropstelde bij aanwerving, vorming van personeel;
- In de beroepsgids zoeken leerlingen de firma's op die handel drijven in en advies verstrekken inzake kantoormeubilair en -inrichting;
- Er moet steeds rekening worden gehouden met nieuwe tendensen, bv. de toenemende mate waarin apparaten in de kantooromgeving worden geïntegreerd (fax, kopieermachine en modem in een toestel, enz.);
- Men kan hier ook aandacht besteden aan milieuaspecten (inleveren toners, gebruik van gerecycleerd kopieerpapier, verzamelen van papierafval, beperken van energieverbruik en van het aantal gemaakte kopieën ...);
- Via een goed voorbereid bezoek leren de leerlingen voor welke toepassingen de computer in het bedrijf of de instelling gebruikt wordt;
- De link naar de doelstellingen inzake ICT is hier vanzelfsprekend: een aantal toepassingen kunnen perfect op het niveau van de leerlingen aangeboden worden.

8.2.6 Thema 6: Kennismaken met de toeristische sector

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- Aan de hand van voorbeelden het onderscheid leren kennen tussen inkomend en uitgaand toerisme;
- Enkele typische beroepen uit de sector opsommen, de belangrijkste functies en taken omschrijven;
- Nagaan wanneer de handelaar een beroep doet op het reisbureau, een horecazaak;
- In staat zijn om aan de hand van informatiebronnen contactadressen op te zoeken en informatie aan te vragen;
- In staat zijn om aan de hand van statistieken het belang van de sector in het economisch leven correct in te schatten;
- Verschillende informatiebronnen raadplegen in verband met de organisatie van een reis of uitstap;
- Een uurregelingstabel raadplegen;
- Een reisprogramma samenstellen en de kostprijs berekenen binnen de grenzen van het budget;
- Het gebruik van verschillende reisdocumenten toelichten;
- Naar aanleiding van dit thema kennis maken met de wereld van verzekeringen en daarbij oog hebben voor het kostenaspect;
- Enkele courante vreemde munten opnoemen en de internationaal aanvaarde afkortingen gebruiken;

- De waarde van de euro omrekenen naar een vreemde munt en omgekeerd;
- Enkele betalingsmogelijkheden in het buitenland kunnen uitvoeren.

DIDACTISCHE WENKEN

- Laat de leerlingen via een groepswerk documentatie verzamelen om een reis voor te bereiden en laat ze die documentatie naar voor brengen in klas. Daarna kan klassikaal een bespreking volgen;
- Hier zijn mogelijkheden voor samenwerking met de taalleraar, de leraar aardrijkskunde en de leraar ICT-vaardigheden. Vertrek van praktijkdocumenten;
- Bespreek via bankdocumentatie de verschillende betalingsmogelijkheden naar het buitenland.

9 Evaluatie

9.1 Evalueren conform de visie op onderwijs

Onderwijs is niet alleen kennisgericht. Het ontwikkelen van algemene en specifieke attitudes en de groei naar **actief leren** krijgen een centrale plaats in dit leerplan. Hierbij neemt de leraar naast vakdeskundige de rol op van **mentor**, die de leerling kansen biedt en methodieken aanreikt om voorkennis te gebruiken, om nieuwe elementen te begrijpen en te integreren.

Evaluatie is een onderdeel van de leeractiviteiten van leerlingen en vindt bijgevolg niet alleen plaats op het einde van een leerproces of op het einde van een onderwijsperiode. Evaluatie maakt integraal deel uit van het leerproces en is dus geen doel op zich.

Evalueren is noodzakelijk om **feedback** te geven aan de leerling en aan de leraar.

- Door rekening te houden met de vaststellingen gemaakt tijdens de evaluatie kan de leerling zijn **leren optimaliseren**;
- De leraar kan uit evaluatiegegevens informatie halen voor **bijsturing** van zijn **didactisch handelen**.
- Behalve het bijsturen van het leerproces en/of het onderwijsproces is een evaluatie ook noodzakelijk om andere **toekomstgerichte beslissingen** te ondersteunen zoals oriënteren en delibereren. Wordt hierbij steeds rekening gehouden met de mogelijkheden van de leerling, dan staat ook hier **de groei van de leerling centraal**.

9.2 Hoe evalueren en rapporteren?

De leraar bevraagt zich over de keuze van de evaluatievormen. Het gaat niet op dat men tijdens de leerfase het onderzoekend leren (**het leerproces**) benadrukt, maar dat men finaal alleen de leerinhoud (**het leerproduct**) evalueert. De literatuur noemt die samenhang tussen proces- en productevaluatie **assessment**.

Bij assessment nemen de actoren van het evaluatieproces een andere plaats in. De meest gebruikte vormen zijn **zelfevaluatie** (de leerling evalueert zichzelf), **co-evaluatie** (een evaluerende dialoog tussen leraar en leerling(en)) en **peerevaluatie** (de leerlingen beoordelen elkaar).

Voor het evalueren van vaardigheden en attitudes kan men gebruik maken van **attitudeschalen** (gebaseerd bvb. op de SAM-schaal – zie bibliografie).

Wanneer we willen ingrijpen op het leerproces is de **rapportering**, de **duiding** en de **toelichting** van de evaluatie belangrijk. Indien men zich na een evaluatie enkel beperkt tot het meedelen van cijfers krijgt de leerling weinig

adequate feedback. In de rapportering kunnen de sterke en de zwakke punten van de leerling weergegeven worden. Eventuele adviezen voor het verdere leerproces kunnen ook aan bod komen.

De toelichting moet de leerling ook toelaten om een beter zicht te krijgen op zijn toekomstige studiekeuze. Zo krijgt evaluatie een belangrijke plaats in het oriënterend aspect van dit leerplan. Als op dergelijke manier de evaluatie wordt aangepakt dan zal steeds het positieve van de leerling benadrukt worden.

9.3 Wanneer evalueren?

Het lerend bezig zijn van de leerlingen en de vorderingen die ze daarbij maken worden het best **permanent of gespreid geëvalueerd**. Via reflectie, remediëren en zelfevaluatie streeft men naar vormen van leerwinst bij elke leerling.

Evalueren helpt het onderwijsproces sturen. Daarom wordt het evalueren doorgedreven geïntegreerd in het onderwijsproces. Het is geen afzonderlijke activiteit, maar een leermoment waardoor het leerproces van de leerling en de instructie van de leraar worden geoptimaliseerd.

10 Minimale materiële vereisten

Het leren in samenhang tussen de verschillende leerplanonderdelen wordt het best gerealiseerd in een lokaal waar de leerlingen voor de vijf lestijden per week beschikken over volgende minimale uitrusting:

- één pc per leerling waarop de vereiste programmatuur op een aanvaardbaar performantieniveau draait en die onderling verbonden zijn via een netwerk;
- een voldoende aantal netwerkprinters die schaalbare lettertypes ondersteunen;
- een performante internetaansluiting;
- een projectiesysteem voor computerbeelden.

Op die manier kunnen de leerplanonderdelen "Initiatie in de bedrijfseconomie" en "ICT-vaardigheden en klavierbeheersing" geïntegreerd behandeld worden. De realisatie van de doelstellingen van het raamplan ICT voor de eerste graad A-stroom kan dan ook optimaal gebeuren.

Het leerplan legt geen specifieke softwarepakketten op. De school kiest zelf de software waarmee gewerkt wordt. De gebruikte softwarepakketten moeten toereikend zijn om de leerplandoelstellingen en leerinhouden te realiseren, ze moeten voldoende actueel zijn en bij voorkeur overeenstemmen met algemeen gangbare software. De keuze voor bepaalde softwarepakketten wordt gemaakt in onderling overleg tussen alle betrokken leraren, met inbegrip van de leraren verantwoordelijk voor de integratie van de informatica binnen andere vakken in de tweede en de derde graad.

De klas telt maximaal 20 pc's, zodat één leraar de leerlingen effectief kan begeleiden, hen permanent kan evalueren en een goede veiligheidssituatie kan garanderen.

De wettelijke ergonomische vereisten voor het werken met computers worden nageleefd.

11 Bibliografie

11.1 Nuttige adressen

- Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Vooruitgangstraat 50, 1210 Brussel
<http://economie.fgov.be>
tel. 02 277 51 11
- UNIZO
Spastraat 8, 1040 Brussel
www.unizo.be
tel.: 02 238 05 11
- COMEOS
Belgische Federatie van Handel en Diensten
Edmond Van Nieuwenhuyse 8 AV, 1160 Brussel
www.comeos.be
tel. : 02 788 05 00
- De verbruikersunie Test Aankoop
Hollandstraat 13, 1060 Brussel
www.test-aankoop.be
tel. 02 542 32 32
- Onderzoeks- en informatiecentrum van de verbruikersorganisaties (OIVO)
Paepsem Business Park
Paapsemlaan 20, 1070 Brussel
www.oivo.be
tel.: 02 547 06 10

11.2 Nuttige internetlinks

- www.vdab.be
- www.unizo.be
- www.comeos.be
- www.kchandel.nl
- www.hbd.nl
- www.klascement.be
- www.kennisnet.nl